

*Сахневич О.П.
вчитель вищої категорії,
вчитель-методист початкових класів
Лицей №3, м.Житомир,
Науковий керівник: Демчук Л.І.
канд.пед.наук, доцент кафедри екології та
природоохоронних технологій
Державний університет "Житомирська політехніка"
ke_dlm@zti.edu.ua*

ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ ГРАМОТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В ІНТЕГРОВАНОМУ КУРСІ «Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ»

Формування екологічної компетентності громадян України є одним з найголовніших пріоритетів розвитку освіти, що проголошено деклараціями ООН і врегульовано низкою інших законодавчих документів нашої держави. Видатний педагог В. О. Сухомлинський стверджував, що природа лежить в основі дитячого мислення та творчості. Учений вважав, що формувати у людини ставлення до рідного краю як частки природи слід починати з раннього віку. Основою екологічної грамотності мають бути, звичайно, природничі знання – закони життя живої природи і розуміння того, як необхідно жити, щоб не порушити гармонії навколишнього середовища [1].

Глобальна екологічна криза неупереджено демонструє людству невідповідність взаємин людського суспільства з природою. В останні кілька десятиліть виникла екологічна небезпека – стан, що загрожує життєво важливим інтересам особистості, суспільству, державі, світовому співтовариству в цілому і навколишньому природному середовищі виникло в результаті антропогенних і природних впливів на неї.

Сьогодні необхідно не захищатися від екологічної загрози, а запобігати їй. На думку багатьох філософів і вчених, для реалізації нової стратегії в цьому напрямку потрібно змінити свідомість населення, а основним механізмом його реалізації виступає освіту, завдяки якому потрібно і можна швидко сформуванати у сучасних жителів планети нові людські якості, оскільки від внутрішнього світу кожної окремої людини залежать взаємини людського суспільства і природи. Освіта і сталий розвиток – два процеси, що мають безпосереднє відношення один до одного, і екологічна освіта є умовою сталого розвитку суспільства. Ключовою метою освіти має стати формування особистості, орієнтованої на систему екологічної компетентності. Дослідження проблем екологічної освіти учнів початкових класів є об'єктом наукових пошуків Н.Бібік, Т.Байбари, В.Бондаря, Г.Пустовіта. Науковці зазначають, що способом існування і виявлення змісту є його форма організації, а саме, узгоджена діяльність учителя й учнів, що здійснюється у встановленому порядку; наслідування дітьми ведення ощадливого домогосподарювання, екологічної грамотності. Дослідження проблеми екологічної грамотності відомим українським дидактом О. Савченко, розкриває сучасні дидактичні характеристики парадигми екологічної освіти учнів початкової школи. Зумовлено це тим, що на сучасному етапі навчальна взаємодія має забезпечувати розвиток дитячої особистості в напрямку екологічної грамотності.

На підставі зазначеного, ми робимо висновок, що невід'ємним компонентом екологічної культури особистості є екологічна освіченість особистості, а екологічна грамотність – її основою, формування яких відбувається в процесі екологічної освіти.

Таким чином Україна стала перед вибором стратегії свого розвитку в сучасну епоху. Вченими пропонуються різні стратегії розвитку, покликані комплексно вирішувати проблему соціально-екологічної кризи.

Процес формування екологічної компетентності учня шляхом засвоєння системи інтегрованих знань про природу, способів навчально-пізнавальної діяльності, розвитку ціннісних орієнтацій у різних сферах життєдіяльності та природоохоронної практики враховано в Державному стандарті початкової освіти (2018р.), який ґрунтується на засадах компетентнісного та особистісно орієнтованих підходах до навчання, враховує вікові особливості психофізіологічного розвитку дитини, орієнтується на здобуття учнями початкових класів екологічної компетентності, де зазначено про екологічну компетентність як ключову. Проблема екологічної освіти в Україні є надзвичайно актуальною і має пріоритетне значення для сьогодення та майбутнього. Тому, враховуючи досвід громадських організацій, науковців і педагогів, необхідно об'єднати зусилля з досвідом установ системи освіти у розв'язанні проблем екологічної освіти у державі. Нині в умовах широкомасштабного економічного розвитку передових країн світу постає нагальна проблема нагромадження та поглиблення екологічних знань, зростання рівня освіченості нації, що невід'ємно віддзеркалюється на політичному та економічному становищі країни, на її інформаційному просторі та глобалізації проблем виживання людства. Людина, яка компетентна у сфері екології та здорового життя, здатна чітко усвідомлювати власну відповідальність за стан навколишнього середовища. Вона може розрізнати основні екологічні проблеми та діяти задля їх вирішення, дотримуватися здорового способу життя, вирішувати нагальні життєві проблеми, раціонально використовувати природні ресурси. Все це дозволяє виробити особливу систему цінностей, орієнтовану на збереження природи та здоров'я людини. Ця проблема особливо актуальна, адже поряд із глобалізацією людської цивілізації постає проблема забезпеченості їх продуктами харчування, якісною водою; всебічно обговорюються та розробляється стратегія боротьби людства із загальним потеплінням клімату, пошуку та застосування альтернативних джерел енергії; запроваджуються заходи у боротьбі із поширенням інфекційних захворювань. Саме такі передумови вимагають від кожної людини новітнього розуміння екологічного розвитку людства в гармонії з природою – важливим пріоритетом розвитку сучасного суспільства, що відіграє надзвичайно

важливу роль у еволюції цивілізації і природи, відповідальності щодо неї. Тому формування екологічної грамотності кожної людини, і всього суспільства в цілому, є таким же важливим завданням школи, як і формування цінностей. Екологічна компетентність визначний складник світогляду учнів початкових класів, тому має формуватися в процесі екологічної грамотності. Вона являє собою систематичну педагогічну діяльність, спрямовану на розвиток екологічної освіченості; накопичення екологічних знань, формування вмінь і навичок діяльності в природі, формування цінностей, моральних особистісних якостей у здійсненні природоохоронної роботи. Для нашого дослідження важливим є визначення поняття «екологічна грамотність». Аналіз педагогічної літератури показав, що поняття «грамотності», незважаючи на його широке використання, не має загально визнаної чіткого трактування. Грамотність можна розглядати як системну здатність людини виконувати нескладні предметні дії. При цьому грамотність може бути загальною і спеціальною. Загальна грамотність традиційно відображає здатність людини до читання, обчислень, письма. Спеціальна грамотність полягає в сформованих здібностях до виконання нескладних предметних дій в спеціальних сферах. Одним із сучасних напрямків у розробці поняття «грамотність» є поняття «функціональної грамотності». На думку О. Є. Лебедева, «функціональна грамотність – це рівень освіченості, який може бути досягнутий учнями за час навчання в школі» [2, с. 6-11]. У зміст функціональної грамотності в природничій освітній галузі входить екологічна грамотність (знання, розуміння і дотримання правил екологічної поведінки) [3]. Найважливішою складовою частиною функціональної грамотності в глобальному масштабі стає екологічна грамотність, спрямована на виживання людини в сучасних умовах. Згідно з тлумачним словником суспільствознавчих термінів, «екологічна грамотність – рівень природничо-наукових знань, спеціальних умінь і навичок, а також моральних якостей людини, що дозволяють йому свідомо брати участь в природоохоронній діяльності». Тому необхідно говорити про функціональну екологічної грамотності, в першу чергу, як про певні екологічні знання, головним чином природничо, здатних пояснювати сутність явищ, що відбуваються і формувати цілісність картини світу, мислення і світогляд. Поняття «екологічна грамотність» як педагогічна категорія означає процес навчання, виховання і розвиток особистості, спрямований на унормування системи наукових і практичних знань, ціннісних орієнтацій поведінки і діяльності, що забезпечують відповідальне ставлення до навколишнього соціально-природного середовища та екологічно доцільного способу життя. Вивчення змісту навчального предмета у початковій школі дозволили виявити й обґрунтувати дидактико-методичні засади формування екологічної грамотності молодших школярів, що є компонентом функціональної грамотності.

Отже, основу екологічної грамотності становлять екологічні знання, які розкривають сутність природних явищ й уявлення про цілісність природи, впливають на формування екологічного мислення й наукового світогляду. Екологічна грамотність є найважливішим складником екологічної освіти молодших школярів, метою якої постає становлення екологічно доцільного способу життя в сучасних умовах. Визначено й науково обґрунтовано сутність понять «екологічна грамотність» – рівень природничо-наукових знань, спеціальних умінь і навичок, а також моральних якостей учнів, що дозволяють їм свідомо брати участь в природоохоронній діяльності.

Список використаних джерел

1. Андрусенко І. В. Підручник «Я досліджую світ» як засіб формування екологічних грамотності молодших школярів. Проблеми сучасного підручника : зб. наук. праць. Вип. 22. Київ, 2019. С. 6 - 15.
2. Андрусенко І. В. Формування у молодших школярів уявлень про Всесвіт. Учитель початкової школи. 2017. №3. С. 6 – 11.
3. Пономаренко Л. В. Екологічне виховання молодших школярів у процесі навчання. Х. : Вид. група Основа, 2009. 144 с.
4. Сухомлинський В.О. Я розповім тобі казку...Філософія для дітей. Х.: ВД «Школа». 2016. 576 с.